

Topografia miasta Kalisza w XVI wieku - (komunikat)

Do rekonstrukcji topografii Kalisza w XVI wieku dysponujemy źródłami różnego typu. Są to przede wszystkim źródła kartograficzne zachowane z końca XVIII i XIX wieku znajdujące się w różnych archiwach i bibliotekach na terenie Polski. Do jednych z najcenniejszych należy plan miasta Kalisza z 1785 r. w skali 1:2000, wykonany przez geometrę Politańskiego a następnie skopiowany przez Ottomara Wollego w 1878 r. Plan ten obejmuje Stare Miasto wraz z przedmieściami: krakowskim i wrocławskim oraz z dzielnicą żydowską. Przedstawiona jest tam rzeźba terenu, rzeka Prosna i jej rozlewiska, mosty, brody, zamek, mury miejskie wraz z basztami i bramami oraz cała ówczesna zabudowę wewnątrz miasta, z rynkiem, ulicami, kościołami, ratuszem, synagogą. Ten najstarszy plan Kalisza został opublikowany przez H.Muncha, p.t. Geneza rozplanowania miast wielkopolskich, Kraków 1946. Kolejnym ważnym dla topografii miasta źródłem jest plan (1:4500) wykonany przez inżyniera Aleksandra Bernharda z 1825 r. obejmujący Kalisz, jego zabudowę, ulicę i ich nazwy wraz z przedmieściami, na których zaznaczono m.i. podziały własnościowe. Do pochodzących z pierwszej połowy XIX wieku źródeł kartograficznych zalicza się też plan Kalisza w skali 1: 4000 z roku 1824-1825 wykonany przez Kazimierza Nahajewicza a opublikowany przez A.Kuncewicza w 1929 r. Należy także wspomnieć o dawnych mapach takich jak mapa Prus południowych Gilly-Crona z lat 1793-1800, mapa Schroettera-Engelharda z l. 1796-1802, mapy szczegółowe woj. Poznańskiego i Kaliskiego Karola de Pertheesa a także Topograficzna Karta Królestwa Polskiego (1839) czy mapa W.Chrzanowskiego z 1859r. Te wymienione mapy ogólne pokazują nam jak usytuowane były wsie położone pod Kaliszem, które następnie weszły w skład miasta takie jak Tyniec, Ogrody, Chmielnik czy Winiary a także drogi prowadzące do bram miejskich.

Drugi rodzaj źródeł, którymi posługujemy się przy odtwarzaniu planu miasta z XVI wieku to różnego typu źródła pisane. Dla Kalisza dysponujemy zarówno rękopiśmiennymi jak i drukowanymi lustracjami dóbr królewskich, inwentarzami dochodów, rejestrami poborowymi, wizytacjami kościelnymi czy inwentarzami dóbr szlacheckich powiatu kaliskiego. Te informacje zawarte w opisach na przykład zamku pozwalają uściślić lub skorygować wiadomości zebrane z przekazów kartograficznych. Również akta miejskie (księgi sądowe miejskie, księgi wójtowskie czy rachunki) wnoszą wiele cennego materiału między innymi do grup zawodowych zamieszkujących Kalisz w XVI wieku czy do przekroju społecznego ludności miejskiej tego czasu.

Kolejnym typem źródeł bardzo pomocnym do rekonstrukcji przestrzeni miejskiej są materiały ikonograficzne zebrane przez Teresą Ruszczyńską. One także są wskazówką do rozmieszczenia poszczególnych obiektów i budowli miejskich. Np. obraz przedstawiający egzekucję, która odbywała się na rynku, w tle przedstawia bramę miejską oraz fragmenty zamku a to pokazuje wzajemne położenie tych budowli.

Do miasta Kalisza dysponujemy nie tylko bogatą bazą źródłową ale także bardzo liczną literaturą przedmiotu zarówno dawną jak Osiemnaście wieków Kalisza pod red. I. i K. Dąbrowskich, R.Kozłowskiej czy nową, stale się ukazującą w opracowaniach i artykułach zamieszczonych w czasopismach naukowych.